

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrto leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrto leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 17. januarija 1872.

Obseg: Vinorejci pozor! — Živinorejci! več pozornosti na Muriško in Marijedvorskovo živino. — Stenografija ali umetnost za človekom tako hitro pisati, kakor on govori. — Ozir po svetu. — Dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Vinorejci pozor!

Med največje pomanjkljivosti kletarske oprave naših vinorejcev spada gotovo to, da nimamo dobrih vinskih tlačilnic (preš) in grozdnih mlinov za maščenje grozdja.

To prepričanje me spodbada čestitim našim vinorejcem naznanjati, da izdeluje dunajski tovarnik (fabrikant) H. Marth tako imenovane kolenične preše (Kniehebelpressen), ktere so bile pri zadnji veliki razstavi v Parizu med veliko množino razstavljenih vinskih preš za najboljše spoznane. In da so res izvrstno dobre, priča veliko število v različne vinske dežele razposlanih Marthovih tlačilnic, kjer se povsod jako hvalijo.

On pa izdeluje tudi najboljše grozdne mline, katerih se dandanes že vsi umni vinorejci prvih vinskih dežel poslužujejo.

Ker pa misli gori omenjeni tovarnik svojo tovarno povikšati, razprodaja do prihodnjega poletja že narejene preše in mline za 8 odstotkov bolji kup kakor do zdaj.

Ponuja se toraj našim vinorejcem najlepša priložnost, si dobrih preš in mlinov omisliti.

Vsakemu, kdor želi to ali uno kupiti, pošljem zadovoljno s podobami razjasnjeni zapisnik cen brezplačno na dom.

Rihard Dolenec,
zdaj v Klosterneuburgu pri Dunaji.

Živinorejci! več pozornosti na Muriško in Marijedvorskovo živino.

Spisal Blaž Pernišek.

V najnovejši dobi se je začelo vže marsikomu jasni, da naša goveja živina na Kranjskem ni družega nego mešanica, ki je ne moremo prištevati niti temu, niti onemu rodu čiste krvi. Pa tudi smo se prepričali, da od te živine nam ni pričakovati mnogo koristi.

Naša živina bi se gotovo dala izboljšati, ako bi jo umnejše pasli in napajali, primerno rabili in splošno pametneje ravnali z njo, nego do sedaj, če tudi bi se ne ozirali po družih rodovih goveje živine. Al to bi bila vendar še polževa pot.

Ako hočemo pravega vspeha kmalu pričakati, omisliti si moramo živino čiste krvi. Ker je pa taka živina jako draga, ne moremo si kar hitro nastaviti hleve z njo. Dajmo tedaj s požlahnjevanjem. V tem nas je začela vlada pred 4 leti gmotno in duševno podpirati.

Premožniši kmetovalci hodijo kupovat živino v daljne kraje, na primer, na Švicarsko. A v tem ne ravnajo pametno, ker s tem prezirajo ono izvrstno živino, ki skoro v vsem presega ostale rodove goveje živine; vrh tega nam je pa še najbliže.

Ta rodova sta: Muriški in Marijedvorski.

Kje se pa prav za prav nahaja ta živina?

Blagi Dolenec! prepelji se čez Savo, kmalu ondi dobodeš na spodnjem Štajarskem v vzhodnjem celjskem in v sevniškem okraju izvrstna goveda Muriškega rodu, kojega zibel je ob vodi Murici na zgornjem Štajarskem. Tudi se nahaja po Pohorji, vzlasti pri slovenski Bistrici in slovenskem Gradci. Splošno je pa te živine največ po Štajarskem, posebno v zgornjem delu dežele.

Splošno je Muriška živina siva, kakor jazbec ali divji golob; a tudi dimasta se nahaja. Nahaja se tudi ta živina pšenične ali bele barve. Vsa ta barva je lastna vsakako le dlaki. Koža tega rodu pak je le črna, naj je dlaka ktere koli barve. In kožna barva, kakor tudi barva parkljev, koncev rogov in sliznice (mokrih delov kože), ki je tudi črna (barva), je baš zanesljivi znak, s kojim se loči od vseh rodov, posebno pa od Marijedvorskega. Premnogo živinorejcev se moti, ker mislijo, da siva barva dlake značita rod. Baš tako se opirajo tudi pri Marijedvorski živini na pšenično in belo barvo; pa tudi ta je bosa.

Razen te izvrstne živine je na Štajarskem tudi marijedvorski rod. Zibel te živine je Marijindvor (Mariahof) na gornjem Štajarskem. Nahaja se pa ta živina tudi pri Gradci, Lipnici, na levi strani Mure od Lipnice do Radgone in na Ptuji. Ta goveda so večji del pšenične ali bele dlake; pa tudi sive barve se nahaja. Temu rodu vedno lastna je rumena barva parkljev, koncev rogov, kakor tudi mesena barva kože in sliznice. *)

Izmed štajarskih goved imate marijedvorska in muriška živina največ mesa, eno živinče 8—10 stotov. Najboljše meso daje Marijedvorska živina, pa tudi Muriška izvrstno.

Marijedvorska živina res potrebuje veliko klaje, toda to velja kaj, ker je zadovoljna s kislom polago in doraste leto prej, nego Muriška. Muriška živina hoče le sladko pašo, a toliko je ne potrebuje, kakor Marijedvorska. Kedar ni sladkega sena ali detelje, zadovoljuje se tudi s slamo.

Iz Švicarskega vola se res dá nasekati veliko kosov mesa, a mesar se ga vendar ne veseli, ker je prekoščen; pa tudi pretrdo je in premalo maščobe ima v sebi njegovo meso.

*) Natančneje sem popisal ta rodova v lanskem „Gosp. Listu“. Pis.

Od Marijedvorske krave se namolze na dan 8, od Muriške kacih 7 bokalov mleka, ki pa ni vodeno, kakor holandskih krav, ki dajo na dan 7—10 bokalov, ampak je jako mastno in daje obilo masla, vzlasti mleko Muriških krav. Marijedvorske in Muriške krave jako dolgo molzejo, švicarske pa kaj kmalu prisušé in malo mleka imajo. Manj mleka nego od Marijedvorskimi ali Muriškimi se namolze od Pincgavskih, še manj pa od malih brezastih krav, ki so jako pripravne za više hribe. Te brezke, ki se nahajajo po štajarskih hribih, dajo 4 do 5 bokalov prav dobrega mleka na dan.

Za vožnjo so najboljši Muriški voli. Tako ti pa gré z vozom ali z brazdo Muriški sivec, kakor bi pihal; pa tudi klanca se ne vstraši, kakor tudi kamenja ne, kajti on ni mehkonog. V vožnji bi ga utegnil presegati le ogerski rogina.

Tako jak in ognjen za vprego Marijedvorski vol ni, ker je slabših parkljev, še slaběji je Holandski.

S tem spisom toraj želim doseči to, da bi si naši živinorejci omislili goved Muriškega in Marijedvorskega rodú, ker zeló težko bi bilo dobiti goveji rod, kojega koristne lastnosti bi se tako soglasno in v visoki stopinji strinjale, kakor pri onih dveh, vzlasti pri Muriškem. Na to živino naj se obrača največ pozornosti, a ne na drugo, ki je slabějša od te za naše namene in je veliko dalje od nas. *)

Ker upam, da moje vrste ne bodo „bob v steno“, želim često svetovati v bodočnosti svojim rojakom, kako bi se sploh dalo priti z umom do zboljšanja v živinoreji med Slovenci. Prav tako mislim tudi o ostalih panogah kmetijstva. — Naprej!

Podučne stvari.

Stenografija ali umetnost

za človekom tako hitro pisati, kakor on govori.

Zgodovinska črtica.

Čas je denar! Ta pregovor imajo že davno Amerikanci, pa tudi v Evropi od leta do leta več veljave dobiva. Brez časa se ne dá nobeno delo dovršiti; če pa ti delo plačam, imaš temveč zaslužka, čem hitreje si dodelal stvar. Naloga omike pa je, potov in pomočnikov najti, da si pridobimo več časa. To veljá tudi od pisanja. Če bi govornik — bodi-si v srenjskem ali deželnem zboru — tako počasi moral govoriti, da bi za njim navadni pisar mogel zapisati kakor on govori in potem to drugi morejo brati, ki niso bili priča, preteklo bi ur in ur veliko, in tako bi se zgubilo časa veliko, zavoljo tolikega časa pa bi bila zguba na več strani.

Naši kmetiški ljudje in drugi, ki pridejo včasih v deželni zbor poslušat, zapazili so gotovo, da v sredi zbornice okoli mize sedijo trije ali štirje gospodje, ki zapisujejo to, kar govorniki govorijo; al tega menda niso vedeli, da ne pišejo tako, kakor se navadno piše, ampak da se poslužijo tiste posebne okrajšane in hitre pisave, ki se stenografija imenuje.

Zato so modri ljudje že davno na to mislili, kako bi bilo mogoče pisavo tako okrajšati, da, kakor govornik govori, se tudi za njim piše. In če se govor na papir dene tako, kakor ga je govornik izustil, kako važno je to večkrat! Z navadno pisavo pa to, kakor smo gori rekli, nikakor ni mogoče. To je le mogoče po

tisti pisavi, ki se okrajšana pisava (stenografija *) imenuje.

Stenografija ni znajdba še le od včeraj. Že v svetem pismu zadevamo na vrstice, ki nam pričajo, da so poznali okrajšano pisavo. Tako na priliko se od Baruha pripoveduje, da „je ves govor Jeremija s tinto v neko knjigo zapisal in da se zarad tega ljudstvo zeló čudilo“. — Tudi Grki so se posluževali neke okrajšane pisave, kar je razvidno iz spiskov, v katerih se omenjajo tahygrafi**) (hitropisci) in semiografi (to je, ljudje, ki z znamenji pišejo. — Rimljani so se največ posluževali stenografije, kajti vsak govor v starešinstvu (senatu) ali v sodnji je bil zapisan z okrajšano pisavo, to je, tako imenovanimi „tironskimi pismenkami“. Pozneje ob času rimskega cesarstva, se je ta pisava celó v šolah učila. Tudi pozneje je tako imenovani kratkopis, in to posebno pri cerkvenih učnikih, bil v velikih čisljih.

Pod papežem Julijem II., ko so se vede in znanstva začele vzdigovati, se je med drugim tudi stenografija zopet na dan spravila, ktera je pred njim že zeló pozabljena bila, in sicer po učenjaku Bembo-tu, ki vzajemno z družimi učenimi možmi je prvi stenografijo v nekako sistemo vredil. Prav gotovih načel pa vendar niso mogli ustanoviti, kajti v Bembovi sistemi se nahajajo kapitalne, uncialne, minuskalne in kurzivne, da! celó grške pismenke. Ta znamenja so stisnili v eno podobo (monogramatizovali). Polovične pismenke zaznamujejo včasih cele slovke in besede, različni pojmi se izražujejo z enacimi znamenji. Čeravno je ta sistema bila zeló pomanjkljiva, rabili so jo vendar več časa. Pozneje pa se je vendar opustila in bistrim Angležem gré čast, da so iznašli stenografijo, prosto okorno tironiške pisave, pa vendar za rabo pripravno. Iznajdenik angleške stenografije se imenuje učenjak Willis, ki je v 2. polovici 16. stoletja živel. Za njim je leta 1588. dr. Breigt stopil z novo stenografično sistemo pred svet, ktero je posvetil kraljici Elizabeti. Čeravno znajdbi Willis-a in Breigt-a nikakor niste bili popolni, vendar sta ta dva učenjaka storila precejšnji korak naprej, in od tega časa so se Angleži nekako strastno poprijeli izobraženja in boljšanja stenografije. Neprenehoma so hodili na dan resni ali le domišljeni popravki „kratke roke“ — tako namreč Angleži imenujejo stenografijo. Angleži štejejo blizo 50 učenjakov, ki so skladali in učili stenografijo! Al pravilo, da umetnije le po velicih ovinkih dospejo do cilja popolnosti, potrdilo se je tudi pri stenografiji. Dolgo je trebalo se boriti z mnogovrstnimi težavami, dokler se je stenografija mogla pozdigniti do više popolnosti. Vzlasti znamenja najti za samoglasnike, bila je silna težava, dokler niso prišli do tega, da samoglasnikov v sredi besed ni treba izrazovati s pismenkami, ampak naj se zaznamjajo s soglasniki, če je treba zeló na kratko jih izraziti. Tako je bila stvarjena podlaga, na kateri se je dalo vspešno naprej zidati. Stenografija angleška se je znebila pozneje mnogih napak in učeni Mavor, ki veljá Angležem za prvega mojstra, je izdal velecenjeno knjigo pod naslovom „Universal-Stenography“; njega pa Nemci tako malo poznajo, da Taylor-a povzdigujejo na prvo mesto angleških stenografov. Vlada angleška je podpirala nauk o tej vednosti tako, da ga je dala učiti celó v nižih šolah.

V tem času, ko so stenografijo Angleži že močno rabili, je drug svet še malo znanosti imel o njej. Še le francoska revolucija jo je preselila po svetu, ki je

*) Zanemarjati pa ne smemo izvrstnih Belanskih (Möllthaler) goved, ki so se mnogim našim gospodarjem v Ljubljani in tudi drugod po Kranjskem prikupila tako, da ne bi jih opustili po nobeni ceni. Sploh v primerjanji goved z govedi glej „Nauk o umni živinoreji, spisal dr. Jan. Bleiweis, razjasnjen s podobami“.

Vred.

*) Stenos je grška beseda, ktera pomeni to, kar slovenska: tésno, stisnjeno, okrajšano.

**) Tachys je tudi grška beseda in pomeni to, kar slovenska hitro.